

«Διαμόρφωση Αρχαιολογικών Χώρων και
Συνθέτες-Αρχιτέκτονες»

Μετασχηματισμοί του Αστικού Τοπίου.
Αρχιτεκτονικές Μελέτες και Έργα του
Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της
Ευρώπης-Θεσσαλονίκη 1997, ΥΠΕΧΩΔΕ
Εκδ. Οργαν. Α.Α. Λιβάνη
Θεσσαλονίκη 2001, σ. 731-732

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Γιώργος Π. Λάββας

7.08

Η ιδέα να προκηρυχθεί αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προτάσεων για τη διαμόρφωση με χωρικές παρεμβάσεις σε 10 αρχαιολογικούς χώρους της Θεσσαλονίκης από αρχιτέκτονες εκτός της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας υπήρξε εύστοχη και χρήσιμη από πολλές πλευρές. Είναι κατ' αρχάς, μια πρώτη εφαρμογή ανάθεσης με παρόμοιο αδιάσπλο τρόπο (διαδικασία, δηλαδή, με αρχιτεκτονική επιτροπή κρίσης και επιλογής με αναγνωρισμένα κριτήρια) του Π.Δ. 99/1992, που προβλέπει εκπόνηση μελετών και εκτέλεση εργασιών σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία με την επίβλεψη της αρμόδιας Εφορείας Αρχαιοτήτων σε επιστημονικές και τεχνικές εκτός της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Αν ο θεσμός αυτός μπορέσει και λειτουργήσει σωστά, όπως έδειξε η παρούσα περίπτωση, ανοίγεται μια αισιόδοξη προοπτική για μια ταχύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των τεράστιων αναγκών του μνημειακού δυναμικού της χώρας, που μόνο με τις υφιστάμενες δυνατότητες υποδομής και προσωπικού των κατά τόπους Εφορειών δεν μπορεί να καλυφθεί.

Η εμπειρία όμως από αυτή τη διαδικασία επιλογής και ανάθεσης των υποβληθεισών μελετών για τα δέκα σχετικά βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης (οι οποίες ορθά δεν προβλέπονται επεμβάσεις στο σώμα του αρχαιολογικού μουσείου αυτού καθαυτό, αλλά στο χώρο που το περιβάλλει) δεν έχει μόνο τη θετική του πλευρά, αλλά αποκάλυψε και τις πραγματικές δυσκολίες ενός παρόμοιου επιχειρήματος. Έτσι, οι επόμενες σκέψεις στοχεύουν σε μερικές καιρικές διαπιστώσεις, με την πρόθεση να ξεκινήσει μια γόνιμη συζήτηση και να οργανωθεί το πλαίσιο, ελλείψει μιας σταδιακής υπέρβασης των όποιων προβλημάτων ή ασύμβατων σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσα στους αρχιτέκτονες-μελετητές και τις απαιτήσεις της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, η οποία, σε παρόμοιες αναθέσεις, θα πρέπει να είναι ο αυστηρός θεματοφύλακας και εγγυητής διαφύλαξης της μνημειακής ουσίας των φορέων και καταλοίπων του παρελθόντος, είτε αυτή αναφέρεται στο άμεσα υλικό τους σώμα είτε στο χώρο που τα περιβάλλει και που μπορεί να τα αναδείξει ή να τα αμαυρώσει ανάλογα.

Η πεμπτικότητα της σύγχρονης προστασίας των πολιτιστικών αγαθών υπάρχει στις αλληλέγγυες διεθνείς συμβάσεις και χάρτες, που διατυπώθηκαν στις δεκαετίες του β' μισού του 20ού αιώνα. Εκεί περιλαμβάνονται τα δεοντολογικά πλαίσια επέμβασης και παρέμβασης σε διατηρητέα μνημεία και τόπους, που πρέπει να τηρούνται και,

επομένως, να είναι γνωστά στους αρχιτέκτονες και τους εμπλεκόμενους σε μελέτες ή εκτελέσεις έργων, ως βασικούς υλικούς τελεστής κατά την εκπόνηση μελετών ή την υλοποίησή τους. Στον παρόντα διαγωνισμό, φάνηκε ανάγλυφα και σε μεγάλο ποσοστό η έλλειψη μιας τέτοιας αναφοράς ή γνώσης της προβληματικής της επέμβασης ή παρέμβασης σε μνημειακό χώρο από τους διαγωνιζόμενους. Οι προτεινόμενες λύσεις θα πρέπει, σύμφωνα με το νέο δεοντολογικό πλαίσιο-προστασία, να ξεκινούν από το μνημειακό έργο όχι ανταγωνιστικά, αλλά «ιποτακτικά» και επιφορητικά στην ανάδειξή του.

Παρ' όλες τις σχετικές υπογραμμίσεις της Εφορείας για «ήπιες» και «αφανείς» αρχιτεκτονικές προτάσεις, οι περισσότερες χαρακτηρίζονται από αυτονομία, ίδιο τονισμό και μάλλον αντιπαράθεση προς το αναδεικνυόμενο ιστορικό ερείπιο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είχαν ως αρχιτεκτονικές ιδέες ποιότητα και αυτοδυναμία. Ήταν όμως λίγο πολύ ανταγωνιστικές και έξω από τη «δουλεία» προς τον υπηρετούμενο μνημειακό χώρο, που πρέπει να πρωτανεύει σ' αυτές τις περιπτώσεις. Ακόμα, η χρήση αρχιτεκτονικών μέσων και πληθώρα διαφορετικών υλικών δημιουργούσε την εντύπωση ότι το αρχαιολογικό αντικείμενο αποτελούσε την αφορμή για να εκφραστεί μια ανεξάρτητη αρχιτεκτονική ιδέα, που έτσι κυριαρχούσε στο δεδομένο χώρο σε βάρος του. Η εμπειρία αυτή κατέδειξε ότι δεν αρκούν μόνο αξιόλογα αρχιτέκτονες-συνθέτες ούτε καλές προδιαγραφές από μέρους των Εφορειών Αρχαιοτήτων για να επιτευχθεί το ποθητό αποτέλεσμα. Είναι ακόμα αναγκαίο οι δύο αυτοί συντελεστές ν' αποκτήσουν μια μονιμότητα και εσωτερική σχέση με το αντικείμενο που πρέπει να υπηρετήσουν. Από τα πράγματα γίνεται φανερό ότι δημιουργείται και στη χώρα μας ένας τομέας δουλειάς (τα μνημεία και ο χώρος γύρω από τα μνημεία) που χρειάζεται μερικές πρόσθετες εμπειρίες και εξειδικεύσεις από μέρους των αρχιτεκτόνων, ώστε να λύσουν τα σχετικά θέματα ξεκινώντας από μέσα προς τα έξω, από την καρδιά του προβλήματος που είναι άμεσα συνδεδεμένη με την «πολιτιστική διαχείριση» ή την ένταξη του μνημείου στο σύγχρονο λειτουργικό χώρο της πόλης και όχι το αντίστροφο.

Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει εξειδικευμένες σπουδές συντήρησης-αναστήλωσης (που είναι οπωσδήποτε αναγκαίες για τις επεμβάσεις στο ίδιο το σώμα του μνημείου), αλλά περισσότερη ενημέρωση των συνθετών-αρχιτεκτόνων στους περιορισμούς και τις ειδικές απαιτήσεις της μνημειακής ανάδειξης στον περιβάλλοντα χώρο, που

θα πρέπει να γίνεται βέβαια με φαντασία και δημιουργικότητα, αλλά και με «εξειδικασμένη» αρχιτεκτονική σύνθεση, «υποταγμένη» στο μήνυμα και τη μαρτυρία του παρελθόντος και λιγότερο στη γενική συνθετική ελευθερία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δουλείας. Θα ήταν, έτσι, ευχής έργο να οργανωθούν επιμορφωτικά σχετικά σεμινάρια, όπου τα ιδιαίτερα αυτά προβλήματα μπορούν να αναλυθούν και να συζητηθούν οι θεμιτές λύσεις και κατευθύνσεις που μπορούν να διατυπωθούν τελικά σε μια μορφή **δεκάλογου**. Σ' έναν τέτοιο διάλογο θα λεγόταν όχι τι επιτρέπεται, αλλά τι πρέπει να αποφεύγεται ως παρέμβαση σε μελέτες ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων, ώστε να αφήνεται ελεύθερη η δημιουργική φαντασία του αρχιτέκτονα-συνθέτη, ο οποίος, σε θέματα όπως ο προκειμένος διαγωνισμός, είναι βασικός συντελεστής σύνδεσης του μνημείου ανάμεσα στον παρόν και το μέλλον.